

בולעטין – זועד הכשרות
ארגון מוקדש לתיקון מצב הכשרות
 באמצעים של בירור, חקירה ודרישה, התיעצות, הודעה, והצעה
 חודש אב תשנ"ב לפ"ק

קול מהיכל ה'

אל היהודים! #47

שאלה? איזה שאלות ישנם על שחיטה תלוי?

מנשה הקטן
 אבדק"ק אונגוואר
 ור"מ דישיבת "בית שערים"
 ברוקלין, נ"י

שאלות ותשובות משנה הלכות ח"ט, יו"ד סימן קנ"א

בנדון השחיטה שמפילין הבהמה ע"י חשמל על הארץ בגובה 38 אינטשעס

י"ז מנ"א התשל"ח בני"י יצו"א.

מעייכ ידיינ נחמד ונעים הרה"ג ווי"ח נוי"נ עוסק בצ"צ מרביץ תורה לרבים כש"ת מוה"ר ברוך אלכסנדר זושא ווינער שליט"א ר"מ דישיבה גדולה דקאראקאס ווענעזועלא.

אחדשכ"ת בידידות.

יקרת מכתבו קבלתי, תוכו רצוף שאלה חמורה, ולא רציתי להחמיץ הענין כי כנראה הוא נוגע לרבים. ומה' אשאלה מענה לשון שלא אכשל ח"ו בזכות הרבים.

וזה תוכן שאלתו, בנידון השחיטה בקאראקאס בבהמות גסות. וזה מעשהו: מכניסין הבהמה לתוך לול קטן שיש בו מקום בשביל בהמה אחת. כשהבהמה בתוך הלול נוגעים הבהמה מאחורי עם חוט חשמל חי ומחזיקים אותו על הבהמה עד שהבהמה רובצת על די רגלי. כלומר נופלת תחתיו או על צדה. אח"כ כשהבהמה כבר על הארץ קושרין על אחת מרגלי שלשלת של ברזל ומצד השני אותה שלשלת קשורה למעלה. אח"כ מושכין את הבהמה בכח מוטור עלקטרי מן הלול בשלשלת הנ"ל הקשור על רגלה האחת ונופלת מן הלול למטה על הארץ. הגובה מן הלול לארץ הוא 38 אינטשעס. אבל היות כי הבהמה נמשכת דרך מדרון ונופלת דרך מדרון וההמשך הוא 50 אינטשעס. נמצא שהנפילה הוא מהלול לארץ דרך מדרון של חמשים אינטשעס. אח"כ מגביהין הבהמה למעלה על רגלה זו שהשלשלת קשור בה, עד כדי שכל הבהמה תלוי באויר על רגל אחת וראשה תלוי למטה ונכרי אחד אוחז הראש והשוחט שוחטה, ועתה נפשו היפה שאלה ג' שאלות:

א) אם יש איסור במה שנוגעים הבהמה בחשמל שהרי עושים זאת רק כדי להרביץ הבהמה על קרקע הלול ואולי רובצת רק בכדי להשתמט מזעזוע החשמל, כח החשמל הוא בן 115 וואלט.

ב) אם יש לחוש לחשש נפולה במה שהבהמה נופלת מהלול למטה עד לארץ, וברוב הפעמים היא נופלת על גבה. וצ"ע לדרכתי"ש יו"ד סי' נ"ח ס"ק ח' בנופלת במדרון.

ג) אם יש חשש איסור בשחיטה תלוי באופן הני"ל.

והגם שאין אני יכול להתפנות כראוי לדבר חמור כזה, אבל כיון שכתב כתי"ר שמחכים לתשובתי במהירות האפשרי והדבר נוגע להציל נפשות מישראל מאכילת טריפות או ספק טריפות ח"ו, לכן אשיב בזה בקיצור כפי אשר יורונו מן השמים בלי פלפולים, ואולי אי"ה לכשאפנה אחזור למשנה זו לפלפל ולסלסל בדבר זה.

ואבא על ראשון ראשון. והנלפענ"ד על דין החשמל שנוגעים בהמה זו והיא נופלת מחמת החשמל על הארץ. לא כתב לי מה יהי משפט הבהמה, אם יניחו אותה בלול לאחר שנפלה, התוסיף לקום מעצמה ותלך לה. אז הי' הענין נראה כעמ"ש מעכ"ת שאולי רק מחמת פחד רובצת תחתיה ולהשתמט מזעזוע החשמל, אבל אם אינה עומדת מאלי' אז כבר באנו לספיקות גדולות, שמא החשמל שרף בה המוח או שאר אברים הפנימיים. שהרי הוא פשוט שהחשמל דרכו לשרוף בבעלי חיים וכמה אנשים מתו או נלקו מחשמל, וידוע באופן יחסי החשמל שסובל כח האדם הוא יותר ממה שסובלת הבהמה. וגם הוא פשוט דבאם רק נוגע לרגע כמימרא בחשמל ומיד נוטל, אז אפשר שלא יזיק רק שיזדעזע קצת, אבל אם יחזיק קצת בחשמל ישרפהו וימיתהו, או עכ"פ יעשהו בעל מום. ולכן כל שהחזיק החשמל כ"כ זמן אצל הבהמה עד שהבהמה נפלה לארץ בלי הכרה מחמת עוצם הזעזוע, כה"ג ודאי יש לנו לחוש שמא נתקלקלו אחד מאברי' הפנימיים או נשרף המוח. והגם שאפשר שלא הזיק עדיין שום אבר, אבל אפשר שכבר הזיק או עכ"פ סופו להזיק ולינקב אחד מאברי', כיון שכבר נשרפה כ"כ סופה לישרף ולמות. ועיין תוסי' חולין מ"ב ע"א ד"ה דרוסת הנץ שכתבו לחלק בין סופו לינקב לדרוסה, דטעמא דדרוסה שהארס שורף וסופה למות ע"ש. וא"כ הכ"נ בחשמל כיון שהוא שורף לא גרע מארס ששורף אף שעדיין לא מתה מ"מ סופה למות.

ולכן לפענ"ד גרע בהמה זו ממסוכנת (חולין ל"ז ע"ב וש"ע יו"ד סי' י"ז), דקיי"ל שמותר לשוחטה ואם פרכסה לאחר שחיטה מותרת, דהתם מיירי בהמה מסוכנת שאין חוששין לה שמא נשרפה וכגון שנסתכנה מעצמה או בידי שמים, ולכן שפיר אכתי אזלינן בתר רוב בהמות כשרות וסמכינן ארובא. אבל הכא כיון שנעשה בה מעשה שרפה ע"י החשמל, מאן נימא לן דלא נשרפה, כיון שראינו שע"י מעשה השרפה נפלה לארץ כאבן דומם, ועכ"פ סופה למות משריפה זו, אפילו שעדיין חי'.

ועיין רמב"ם פ"ד מהמ"א ה"ט שכתב וענין הכתוב שהנוטה למות מחמת מכותי ואי אפשר לה לחיות מחמת מכה זו אסורה, מכאן אמרו חכמים זה הכלל כל שאין כמוהו חי' טרפה. ובהלכה י"א כתב בהמה שהיא חולה מחמת שתשש כחה ונטתה למות הואיל ולא אירע לה באבר מאיברי' הממיתים אותה הרי זו מותרת, שלא אמרה תורה אלא כעין טריפת חית היער, שהרי עשה בה מכה הממיתה אותה, ע"ש.

הנה נראה שמחלק החילוק בין שנסתכנה והיא מסוכנת בידי שמים ובין שנסתכנה מחמת מכותי שהוא בידי אדם ואי אפשר לה לחיות. וא"כ לא מיבעיא אי נימא דכן היא ההלכה, א"כ פשוט דדין אסור לשחוט מטעם מסוכנת בידי אדם, שכיון שנפלה כאבן דומם הרי היא עכ"פ בכלל מסוכנת. אלא אפילו נימא דחילוק זה אינו מוכרח בדברי הרמב"ם, שהרי כשמנה י"ח טריפות, וכן בפ"י כשמנה בה"ט שבעים מיני חליים שאוסרים את הבהמה כתב בה"ב שאין להוסיף על טריפות אלו, והאריכו כבר בזה האחרונים, מ"מ בדין מטעם אחר יש לאסרו כיון שהחשמל דרכו לשרוף הבהמה, וכבר התחיל בו מכת השריפה עד שנפלה לארץ, אמרינן סופה למות משריפה זו כמו בארס או שכבר נשרף המוח או שאר אברים הפנימיים, ועכ"פ היינו צריכים לבדוקה בכל גופה וכבר קיי"ל דאין אנו בקיאים בבדיקות כאלו.

ומה שכתב מעכ"ת דאפשר שהבהמה רובצת תחתיה רק בכדי להשתמט מזעזוע החשמל. הנה פשוט דזה אינו, שהרי לאחר נפילתה לארץ באים הנכרים ומושכים רגלה וקושרים עלי' שלשלת של ברזל ומסבכים אותה, ואם לא קבלה מכה מהחשמל עד שאבדה כל חוש"י וכחה נחלש, אז אדרבה היתה מבעטת בהם ומצללת עצמה כשתראה שכלתה עלי' הרעה. אבל פשוט דהחשמל מהממ מוחה ומאבדת כל כח הרגשתה ואין לה כח והרגש שהמיתו הרגשה עד שנעשית כאבן דומם ע"י החשמל.

והנראה פשוט, דאדם המקבל מכת חשמל כזו עד שנעשה מחוסר הכרה ואבד כל החושים ונפל לארץ כאבן דומם הרי הוא בכלל חולה שיש בו סכנה ויביאוהו לבית חולים ויטפלו בו הרופאים ויתנו חמצן (אקסידזען בלע"ז) ומותר לחלל עליו את השבת. וכבר ראיתי בעוניה בעצמי כשהייתי באוישב"ץ וכן קרה בעוניה זה לפני כמה שבועות באחד שעלה לתקן חשמל ואחז בו החשמל ונפל לארץ, ובעוניה הביאוהו לביה"ח ואחר איזה ימים מת שם. ואמרו שמיד שנפל כבר נשרף בו המוח ולא היו יכולים להצילו. עכ"פ פשוט הוא מאד שאם באדם יחזיקוהו בחשמל עד שיבא למצב בלתי הכרה ובלתי הרגשה אז הוא כבר יותר מחולה מסוכן, וא"כ בהמה נמי עכ"פ נעשית מסוכנת ע"י זרם החשמל וכ"ש הוא מאלו שחשבם ביו"ד סי' ס'.

והנה הגם שבשיע איפסקא הילכתא דמסוכנת מותרת ואפילו לכתחילה מותר לשחוט כמבואר שם ל"ז, וכמ"ש לעיל, מ"מ שם ל"ז ע"ב ודף מ"ד ע"ב אמר הנביא אהה ה' אלקים הנה נפשי לא מטומאה ונבלה וטרפה לא אכלתי מנעורי ועד עתה וגו'. ונבלה וטרפה לא אכלתי מנעורי שלא אכלתי בשר כוס כוס מעולם, פרש"י כוס כוס שחוט שחוט שלא תמות, לפי שמסוכנת היא, דנבלה ממש ליכא למימר, דא"כ מאי רבותי.

והנה בשיע ס"ג שם גדולי החכמים לא היו אוכלים מבהמה שממהרים ושוחטים ודבר זה אין בו איסור אלא כל הרוצה להחמיר על עצמו ה"ז משובח, וכתבו הבה"ט ושמ"ח ותב"ש דבהמת עכו"ם אין לשחוט מסוכנת, וכן מורין כל ישראל. והוסיף התב"ש סק"ד דהאינדא דנפיש התולין להקל ומקלו יגיד לו ראוי לכל בעל נפש להזהר אפילו בהמת ישראל, הובא בדרכ"ח ס"י י"ז אות מ"ד. ומעתה בדין אפילו לא מיבעיא אם היא בהמת עכו"ם כיון שהיא מסוכנת אפילו היתה מסוכנת דעלמא נמי אין שוחטין ואפילו בהמת ישראל ה"י ראוי להחמיר. א"כ דא שנית שיש לאסור בזה.

ועוד בו שלישי דנלפענ"ד לפמ"ש הריטב"א ז"ל דאף דמקח וממכר בשו"ט אינו אלא דרבנן גזירה שמא יכתוב (ועיין רש"י ביצה ל"ז וכ"ז), מ"מ היינו דוקא במו"מ שהוא באקראי בעלמא אבל לעשות משא ומתן בקביעות אף בדבר שאינו מלאכה אסור מדאורייתא. ועיין רמב"ן עה"ת פ' אמור עה"פ יה"י לכס שבתון, והביא הח"ס ז"ל ומרן הבי"ש א"ח סי' פ"ט יצא לחדש מינה דאפילו למ"ד אין מבטלין איסור לכתחילה מדרבנן היינו באקראי בעלמא, אבל לבטל איסור בתמידות כולי עלמא מודו דאסור מדאורייתא, ובמקום אחר הבאתי רא"י לזה מהא דקיי"ל יו"ד סי' קי"ז דכל איסורין שבתורה אסור לעשות בהן סחורה, דתנן אין עושין סחורה בנבילות וטרפות (משנה שביעית פ"ז), וקיי"ל בנודמנו לו לצייד נו"ט מותר למכרו, רק בתמידות אסור לעשות עמהם סחורה, והרי החילוק בין בתמידות לאקראי בעלמא.

שוב מצאתי כן מפורש בשו"ת הרשב"א ח"ג סי' ר"י"ד שחילק להדיא בין דבר שנתערב בדרך מקרה בעלמא לא החמירו בו, לדבר שדרכן לעשות כן לעולם אסרו ואינו בטל, ע"ש באריכות, והואו דבריו ביתה יוסף יו"ד סי' קל"ד ע"ש. ולפ"ז נלפענ"ד לחדש דאפילו למ"ד דמסוכנת מותר לשוחטה לכתחילה היינו דוקא באקראי בעלמא, שקרה שהבהמה היתה מסוכנת התיירו לשוחטה אבל בתמידות לעשות הבהמות מסוכנות בכל עת קודם שחיטה, לכ"ע אסור מה"ת לשוחטן.

ולפ"ז נלפענ"ד להוסיף כ"ש מסוכנת דידן שבא ע"י חשמל דאפילו נימא שאם אירע מקרה ובהמה קבלה חשמל ונפלה על הארץ ובאת שאלה לפנינו והיינו מתירין אותה לשוחטה, אבל לעשות כן בתמידות להוממה ולסכנה ע"י חשמל ולהתירה לשוחטה לכתחילה ודאי מדינא אסור לעשות כן כנלפענ"ד.

ורביעי בקודש נלפענ"ד לפ"מ דקיי"ל באכלה חלתית (יו"ד סי' נ"א ס"ד) וכיוצא בו טריפה, ואם הוא דבר שספק אם נוקב, טריפה מספק. ולדעת הרמב"ם תדבק תוך ג' ימים. והנה פשוט שהחשמל דרכו לשרוף ושרוף בעל חיים וכ"ש המוח והבני מעיים, אלא שמתחלה עדיין לא ניכר השריפה בו, וכשהבהמה נופלת על הארץ הרי כבר פעל החשמל כ"כ עד שכבר החל הנגף והשריפה בה, וכיון דלא ידעין עד כמה נשרפה הבהמה וכמה פעל החשמל בקלקול האיברים וא"כ עכ"פ בעי בדיקה לדעת הרמב"ם, והגם דלא קיי"ל כרמב"ם בזה כמבואר בשי"ע, מ"מ מדידי שמעינן לדין דהיכא דמספקין אי ניכר אי לא ניכר בעינן עכ"פ ליבדק. ובדין כיון דלא בקיאינו אנו בבדיקה ממילא נאסרה הבהמה, ואפילו אם יאמרו הרופאים שאפשר לבדוק כל הבהמה כולה ולא ימצאו שום חשש נקיבה בכל הבהמה כולה בראש ולא בבני מעים וכיוצא בו באברים המטריפים, מ"מ עכ"פ צריך לבדוק כל בהמה ובהמה, דודאי לא מהני בדיקה זו לשאר בהמות, ולהחזיק כל שאר בהמות שנגע בהן החשמל שהם מרוב בהמות כשרות דלא אזלינן בתר רובא אלא ברובא דאתי ממילא, אבל ברובא דאתי מעלמא לא שייך לומר דאזלינן בתר רובא, ולא שייך לומר דאיתחזק, דא"א להחזיק מבהמה זו לזו. וכמו בנפלו כמה בהמות ממעלה מעשרה צריכה כל בהמה בדיקה ולא סגי אם נבדוק שלשה מהם, הכי נמי.

וכן אם היו כמה בהמות מסוכנות ונשחטו שלשה ופרכסו, לא נאמר דכיון דשלשה פרכסו ודאי כולן כשרות הן. ואפילו בלא פירכוס, דלא מהני פירכוס בהמה זו לאחרת. והכ"נ כן הוא, ולא מהני בדיקה אחת לאחרת.

ועיין ט"ז סוף סימן נ"ז וסימן פ"ד ובמג"א א"ח סי' תס"ה סק"ה וז"ל מיהו ה"ט"ז כתב שם בשם רש"ל דלא אמרינן כן אלא בתולעים דמיני קא רבי (פ"י דבנמצא ג' תולעים הוי חזקה) אבל בדבר דאתי מעלמא לא, ועכ"פ אפילו נחלק בין הדבקים, מ"מ פשוט דלדין אינו מועיל כלום בדיקת אחת לשני, וז"פ.

ומעתה נבא עוד לדין נפולה שדן בה מעכ"ת אי יש לחוש לה, ומתחלה נראה מה שנופלת תחת"י או על צדה אי הוה בכלל נפולה. וגם מה שסוחבין אותה אח"כ מן הלול לארץ אי הוה בכלל נפולה, וגם אי הוה בכלל נפולה אי הוה בכלל נפלה מעצמה או בכלל הפילוח אחרים, ובטשי"ע סי' נ"ח מצינו חילוק בין נפלה מעצמה או הפילוח אחרים. ואם ידעה שרוצים להפילה בעינן יי טפחים אבל לא ידעה שרוצים להפילה או אפילו ידעה והפילה בבת אחת אפילו בפחות מי חוששין לה. ובשו"ת בית שלמה יו"ד סי' מ"ו דייק מלשון הפרישה סי' נ"ח דכל שנחבטה בע"כ והיינו ע"י אחר אסור אפילו בפחות מ"י, ולא חילק בין הפילה בכח או לא.

ובספר תפלה למשה ס"ל לחלק, ע"ש בסי' נ"ח, ובספר שרידי אש סי' ד' האריך לפלפל בדברים, ע"ש, כי אין רצוני לפלפל במה שכבר מבואר. אבל מה שנלפענ"ד סברא ישרה דאפילו למ"ד דפחות מ"יט אין בה משום ריסוק אברים בכל אופן כל שלא הפילו בחוזק ונימא דבדידן לא מקרי הפילו בחוזק. מ"מ נראה לפענ"ד דכל הני תנאים לא נאמרו אלא בבהמה שהיא בריאה בכל חושי, שדרכה לפי טבעה לשמור על עצמה בכל עת. והטביע הקב"ה בכל בעל חי לשמור על חייו. והגם דפחות הוא משמירת האדם על חייו ועיין גמ' ב"ק ב' ע"ב אדם דאית לי מזלא כתיב ב"י כי יגח בהמה דל"ל מזלא כתיב כי יגוף ופרש"י דאית לי מזלא שיש לו דעת לשמור את גופו.

ומיהו פשוט דאע"ג דהבהמה אינה יודעת לשמור את גופה, אבל מ"מ יש לה הרגשות טבעיות אשר הם שומרים אותה, וגם שאמרו חי נושא את עצמו, ולכן אפילו הפילו בלא ידיעתה מפחות מ"יט לא נתרסקו אברי שהרי אמרו חי נושא את עצמו. והפלת בעל חי מגובה שאינו יותר מ"יט שיערו בו חכמים שאין בו כדי לרסק איברי כיון שהיא בכלל חי נושא את עצמה. אבל בהמה כזו שלפנינו שע"י החשמל אבדה הכרתה והוממה עד כדי שלא מרגישה כלום והרי הוא כבשר מת, כה"ג אפילו מפילין אותה בפחות מ"יט נמי אפשר שיתרסקו איברי. ועיין שבת צ"ד את החי במטה פטור אף על המטה, אבל בכפות מודה ר"נ. עיין תוס' שם. וא"כ כ"ש בהמה שנטלה ממנו כל טבעי וחושי החיים והרי היא כאבן דומם שאז הבהמה נופלת בכבדות גדולה ועלולה יותר לריסוק אברים ולשבירת עצמות, כה"ג אפשר כ"ע מודו דיש כאן איסור משום ריסוק אברים אפילו פחות מ"יט.

גם מה שסוחבין אותה מהלול דרך מקום מדרון הנ"ל ונופלת לארץ ע"י הסחיבה, הגם דיש לפלפל בזה לענין נופלת במקום מדרון וכמו שציין כ"ת לדרכ"ת במחלוקת הפוסקים, אבל לפמ"ש שהסברנו לעיל הכ"נ גרע הוא מסתם נפילה, דלאחר שהוממה ע"י החשמל ועוד בה נשמתה וכמעט פרחת סוחבין אותה ממקום זה למקום אחר ברגלה האחת ונופלת ממקום גבוה 50 אינטשעס דרך מדרון אפילו מכל מקום כה"ג ודאי דיש לחוש לריסוק, ואולי אפילו ליציאת נשמה לפעמים שסוחבים בהמה לאחר שהוממה ע"י חשמל שהיא כבר מסוכנת שחיותה חלושה, ובשלמא בהמה בריאה אפילו סוחבים אותה על רגלה סובלת הרבה צער בזה ואפשר שישבור או יצא רגלה ויגרום לריסוק ניבין, אבל מ"מ הרי הבהמה בריאה היא אבל כה"ג שכבר היא מסוכנת אפשר שע"י הסחיבה והעלטה למעלה על רגלה תצא נפשה לגמרי קודם השחיטה, ועכ"פ ע"י המשיכה תפיל ראשה בכת, לפי שאין בכחה להחזיק ראשה, ולפי שכבר הוזקה ע"י החשמל יתקלקל הקרום והמוח. ועכ"פ ודאי דבהמה מסוכנת כזו יש לחוש יותר.

ומעתה נבא לענין שחיטה תלוי שחש לה. הנה כבר דברו בזה הרבה האחרונים ז"ל, אמנם ראה נא בשו"ת אגרות משה לידי"ן הגאון ר' משה פיינשטיין (שליט"א) יו"ד ח"ב סי' י"ג שהאריך הרבה בדבר, וכתב דבשחיטה תלוי מלמטה למעלה שהבהמה תלוי באויר והצואר למעלה והסכין למטה, הביא מחלוקת בזה בין רש"י חולין ט"ז דמתיר כשמולך ומביא בסכין, והשמ"ח אוסר. ולכן כתב שאין להתיר אלא כשקושר הראש שלא יוכבד ובאם לא יקשרו הראש יש להחמיר ע"ש.

ומיהו בדידן לכאורה האופן האחר שכל הבהמה תלוי והבהמה תלוי על רגלה והראש תלוי למטה ואין לחוש משום שתכבד, שהרי הוא שוחט מן הצד. אלא שיש לחוש שתפרס עם ראשה קודם שישחוט הסימנים ולזה אם הנכרי מחזיקה אפשר דה"י סגי לה, והגם שגם בזה יש אוסרים, מ"מ בדידן כיון שהבהמה כבר מהוממת ואין כח בידה לפרס עם ראשה כה"ג אפשר דליכא למיחש משום פירכוס, וא"כ מהאי טעמא עכ"פ לא הייתי יכול לאסור. וכל זה ראיתי לפלפל בדברי מעכ"ת.

אמנם לעצם דינא, הנה ימחול נא לעיין בספר שרידי אש ח"א שהאריך בדין הימום והביא שם דעת רוב גאוני הדור העבר מאשכנז וליטא והונגאריא וכמעט כולם פה אחד אסרו להמם את הבהמה בחשמל קודם השחיטה ועיין גם קונטרס הרב ששון וגם בשוועדען אסרו כל זה וגם בשו"י.

עכ"פ לפענ"ד הדבר כבר יצא לאיסורא. ותמהתי שבברזיל שוחטין באופן כזה. ולפענ"ד יעשה כ"ת כל מה שבידו לבטל מעשה שחיטה זו והשומע ישמע ותבא עליו ברכת טוב, ועכ"פ הירא לדבר ה' אם ח"ו לא תוכלו לבטל אופן הנ"ל אז תראו לפעול להיראים את דבר ה' שיתנו להם לשחוט כהוגן ולא יכשלו ח"ו באכילת נבילות וטריפות.

ויתן ה' חנו בלב מלכים ושרים ובלב יועציו ויוכל לפעול למען קדושת ישראל ויתקבלו דבריו בין אחינו בני ישראל ויזכה להיות ממזכי הרבים מעתה ועד עולם.
ידי"ן דושה"ט ושי"ת וכל אש"ל בלב ונפש,

מנשה הקטן

וועד הכשרות דהתאחדות הקהילות דארצות הברית וקנדה